

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Rugsėjis - ilgesio žemė

Paskutinė rugpjūčio diena kalendoriuje paprastai įvardijama kaip Laisvės, o rugsėjo 1-oji – kaip Mokslo ir žinių diena. Nuoseklus ir prasmingas šių kalendorinių dienų ryšys, liudijantis, kad laisvė pagrindžia žinias, o žinios stiprina laisvę, kad žinios, uždarytos totalitarinio režimo pasaulyje, dūsta ir išsigimsta. Žinoma, reikėtų nepamiršti, kad tobulų santvarškų nėra, yra tik geresnės ir blogesnės, tad kiekvienoje slypi mokslo bei žinių panaudojimo piktam pavojus. Todėl šios dvi dienos, atverdamos plačius laisvės ir žinių suvokimo horizontus, byloja, kad ir žinios, ir mokslo laimėjimai, ir naujausios technologijos visada balansuoja ant gėrio ir blogio ribos.

Žmogus, kokią religiją jis beišpažintų, kokių papročių besilaikytų, iš esmės suvokia prigimtinius moralės dėsnius ir žino, kas yra gera ir kas – bloga (net jeigu sąmoningai laužo moralės dėsnius). Taigi ir būdamas žinių kūrėjas ar jų naudotojas, žmogus taip pat suvokia, kad negali būti objektyvaus mokslo – mokslo sau, savitikslio, šalto, racionalaus, pagrįsto vien eksperimentais ir sausais faktais, be klausimo – kam visa tai, kodėl, ką tai suteiks žmonėms ir pasauliui. Mokslo nuostabus tuo, kad visada šiuos klausimus iškelia, nors ribotos pasaulėžiūros žmonės dažnai mano, kad mokslas neturi nieko bendro nei su filosofija, nei su teologija, nei su religija.

Tačiau žinios iškelia – ir visada turėtų iškelti – klausimą, o ne pateikti paruoštą atsakymą. Kol žmogus klausia, tol jis gyvena, tol jis mąsto. Jeigu į visus klausimus jis turi paruoštus atsakymus – toks žmogus pasmerktas dvasios ir intelekto degradacijai. Pagaliau tokiam žmogui turėtų būti nuobodu gyventi – juk pasaulis įdomus tol, kol tu ieškai, kol klausai, kol stebiesi, o gal – ir piktiniesi, nesutinki, maištauji...

Pagaliau, kaip parašyta Vilniaus Užupio respublikos Konstitucijoje, žmogus turi teisę ir nežinoti. Kartais tokie žmonės būna daug įdomesni už visa žinančius ir išmanančius. Bent jau tuo, kad nesiima mokyti kitų, jiems patarinti, kokį teisingą gyvenimo būdą ir kokias politines pažiūras priimti, kokias knygas skaityti ir kokias šunų veisles rinkti. Juk net didysis Sokratas sakė – žinau, kad nieko nežinau. Bėda ta, kad šitie puikūs Sokrato žodžiai daugeliui žinančiųjų atrodo taikomi ne jiems. O kitus Sokrato žodžius, kuriuos jis pasakė turguje, žiūrėdamas į prekes („Kiek čia daiktų, kurių man nereikia“), neretas veikiausiai priimtų kaip vartotojo savigarbos įžaidimą, nes juk žinios šiuolaikiniam pasaulyje tarnauja ir tam, kad gausintų ir didintų vartojimą.

Už lango – rugsėjis, dar tamszalis, dar vasariškai šiltas, tik vienas kitas lapas perbrauktas ryškia rudens teptuko spalva – oranžine, geltona, ochros raudonumu. Prabudo mokyklų erdvės, atgijo kiemai, gatvės – į juos plūstelėjo jaunystė, maištinga, drąsi, atvira, trokštanti žinių, naujovių, pasikeitimų. Kiekvienam, sėdėjusiam kada nors mokyklos suole, šią dieną suvirpa širdis – argi įmanoma pamiršti mokyklinę lentą, kreida užrašytas formules ar rašomojo darbo temą, mokytojo balsą, į nugarą atsimušusią „špargalkę“, skambutį, pakeliantį visus iš suolų kaip taifūno bangą, ypač prieš antrąją ilgąją pertrauką, kai visi bėga pietauti į valgyklą?..

Ir kiekvienam, su ilgesiu žiūrinčiam į mokyklos langus, patarčiau – mokykis, mokykis, juk visas gyvenimas tam skirtas. Ir visai nesvarbu, kiek tau metų, kaip į tai pažiūrės aplinkiniai ir panašiai. Juk žinios – tai ne tik praktiniai įgūdžiai, informacija. Tai kelionė, kurioje gali atrasti savo ilgesio žemę.

Renata Šerelytė

alfa.lt nuotr.

NERAMŪS RUDENS PAUKŠČIAI

Rudens ir kraujo šaukiami, nuliūdę renkas
Ir klysta ledine erdve, lyg lapai, vėjo nuplėšti.
Kada išdidūs ažuolai prieš rudenį ant žemės lenkias,
Ir nesuprantamo jiems liūdesio pilni laukai tušti, –
Jie laužomais sparnais niauriam danguj bejėgiai krankia
Ir skrenda ledine erdve, lyg lapai, vėjo nuplėšti.

Atėjus nakčiai, nusileidžia ažuole senam už sodo,
Liūdni ir rūstūs, lyg palaidoję, kas buvo likę jiems brangaus.
Lėtai plasnodami sparnais, lyg vėliavos skausmingai juodos,
Jie klausosi fantastiškų melodijų rudens dangaus.
O vėjas geidulingą fugą užia
(Ir aš gerai atsimenu: jo balsas šiltas ir be galo nuostabus),
Kaip jūrininkų dvasios iš laivų sudužusių
Per dangų nešasi audrų sulaužytus stiebus.

Sapnuojasi jiems pasakiški ir keisti sapnai. Todėl jie amžinai neramūs.
O ažuolas, kaip motina, niūniuodamas lopšinę, supa juos ant virpančių šakų.
Jis girdi, kaip juos šaukia kažin kas (kaip mus tušti laukai ir žemė).
Ir daros ažuolui senam taip neišsakomai nyku.
Pačiam vidunakty šurpiai suklinka vienas jų nubudęs:
„Ji šaukia mus!“ Ir vėl kaip paslaptina ir keista minia baisi,
Kaip amžini klajūnai keliasi į naktį gūdžią
Ir išlekia kurčiai klegėdami visi.

Alfonsas Nyka-Niliūnas

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2014 metams suteikė 24 000 Lt paramą šeštadieniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuvių puoselėjimas pasaulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Rugsėjis – ilgesio žemė • **2-as psl. Tomas P. Girnius.** Apie tris popiežius, du šventuosius, linzes ir prizmes • **4-as psl. Algis Vaškevičius.** „Dieną apie Lietuvą galvoju, o naktį ją sapnuoju“ • **5-as psl. Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė.** Per parodos atidarymą indoneziečiams menininkams įteikti Užupio respublikos ambasadoriaus sertifikatai* • **6-as psl. Lidija Veličkaitė.** Monsinjoras Alfonsas Svarinskas mūsų atmintyje • **7-as psl. Marija Gustainienė.** Apie kultūros ir prigimties ryšį • **8-as psl. Kultūros kronika**

Kitame numeryje: Mariui Katiliškiui – 100 • Litvakų rašytoja Nadine Gordimer

Apie tris popiežius, du šventuosius, linzes ir prizmes

Tomas P. Girnius

Paruošta pagal pranešimą, kurį autorius skaitė Ateitininkų Federacijos jubiliejiniame suvažiavime Vilniuje š. m. liepos 13 dieną

Du Bažnyčios milžinai

Norėčiau pradėti nuo vienos tokios pačia savimi besiremiančios išvados. Prieš kelis metus viena dėstytoja perspėjo mane, kad netinka Šventąjį Raštą skaityti išrankiai. Siūlau tą mintį pratęsti, kad netinka šventas asmenybės vertinti išrankiai; kad išrankiai parinkti duomenys veda prie parankių išvadų, o parankios išvados dažnai patogios...bet ir dažnai klaidingos. Nebandau čia tik mokytį. Savo pranešime dažnai cituosiu labai gerbiamus žmones, net ir šventus. Nors stengiausi tas citatas parinkti objektyviai ir sąžiningai, suprantu, kad man pačiam gali būti taikoma kritika, jog tai dariau išrankiai.

Šių metų balandžio mėnesio 27-tą dieną Šventoji Dvasia genialiai įkvėpė Pranciškų, ir tą dieną jis paskelbė du šventuosius – Joną XXIII ir Joną Paulių II. Kodėl, kaip dar niekad nėra buvę, Pranciškų nusprendė tą pačią dieną paskelbti ir Joną XXIII, ir Joną Paulių II šventaisiais? Čia svarbu suprasti, kad populiarioje visuomenės mąstysenoje vienas iš jų – Jonas Paulius II – laikomas konservatyviu, o kitas – Jonas XXIII – liberaliu. Toliau įtikinėsiu, kad tokios asmenybės netelpa į tokius primityvius rėmus, kad nedera jiems lipdyti tokias etiketes. Tačiau supraskime, kad „liberaliems“ katalikams labiau savas Jonas XXIII, o „konservatyviems“ katalikams – Jonas Paulius II. Jeigu Pranciškų būtų suteikęs vienam ar kitam pirmumą, atitinkamas Bažnyčios „sparnas“ būtų į tai žiūrėję kaip į jų pažiūrų patvirtinimą – tiesiog pergalę.

Kaip ten iš tikrųjų su tuo „konservatyvumu“ ir „liberalumu“? Ar Jonas Paulius II buvo konservatorius? Primityvus atsakymas būtų toks: prieš abortus ir komunizmą – reiškia, konservatorius. Jeigu taip, tai raskite kitą konservatorių, kuris labiau rūpintųsi žmogaus teisėmis, darbuotojų teisėmis, gamtos apsauga, vargšais.¹ Raskite kitą konservatorių, kuris taip nedviprasmiškai pasisakytų prieš 2003 metų Irako karą, prieš mirties bausmę, prieš rasizmą („rasizmas yra nuodėmė, kuri skaudžiai įžeidžia Dievą“).² Ir, nors Jonas Paulius II žinomas kaip vienas pagrindinių komunizmo priešų, dažnai užmirštama, kad jis nuosekliai ir nenuilstamai kvetionuodavo nepažabotą kapitalizmą.

Ar Jonas XXIII buvo liberalas? Primityvus atsakymas būtų toks: sukviėtė Antrąjį Vatikano suvažiavimą, kurio dėka į Bažnyčią prasiskverbė daug modernizmo – reiškia, liberalas. Jeigu taip, tai raskite kitą liberalą, kuris būtų taip griežtai prieštaravęs dirbtinoms priemonėms išvengti nęstumo, skyryboms, dirbtiniam apvaisinimui, homoseksualistų seminaristų išventinimui į kunigus.³ Ir koks liberalas, sukviėtė vyskupų suvažiavimą (sinodą) 1959 metais, būtų patvirtinęs, kad šv. Mišios turi būti atnašaujamos lotynų kalba; būtų pasmerkęs bet kokią nukrypimą nuo pažodinio šv. Mišių atnašavimo; reikalavęs, kad per Mišias būtų giedamos grigališkosios kantatos; uždraudęs moterims užlipti prie altoriaus.⁴

Tikrai nedera nei vieno, nei kito suprimityvinti, lipdant etiketes. Pranciškų mus pamokė, kad ir Jonas XXIII (Angelo Guiseppa Roncalli), ir Jonas Paulius II (Karol Jozef Wojtyła) yra Bažnyčios milžinai, abu yra šventi, abu nenuilstamai ieškojo tiesos, iš abiejų galima labai daug pasimokyti. Labai gražiai apie šiuos Bažnyčios milžinus rašė kunigas James Martin, SJ: „Ilgainiui taps mažiau reikšminga, kuris buvo liberalus, kuris konservatyvus, o išliks svarbu, kokios skirtingos asmenybės jie buvo - kaip jie skyrėsi tuo, kas jie buvo, ir tuo – kaip jie buvo.“⁵

Iš tikrųjų, kaip asmenybės jie buvo ir skirtingi, ir nepaprastai spalvingi, tai parodo keli pavyzdžiai:

Sakoma, kad Jonas XXIII buvo pirmas ir, ko gero, vienintelis popiežius, kuris mėgo rūkyti cigaretes, o ir į vyno taurę ranka nenumodavo. Kiti

Popiežius Jonas XXIII

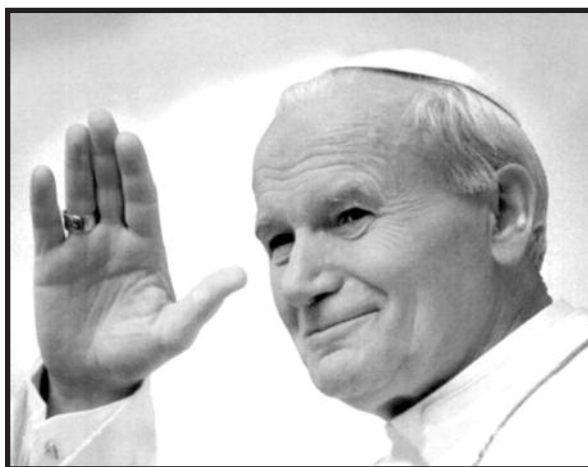
teigia, kad baigdamas Antrojo Vatikano suvažiavimo atidarymo kalbą, vienoje rankoje laikydamas degančią cigaretę, kitoje – nemažą raudono vyno taurę, kreipėsi į gausiai susirinkusius kardinolus ir vyskopus: „Vyrai, prieš akis daug darbo, tai pradėkite“, apsisuko ir išėjo.⁶

Tas pats Jonas XXIII kartą, paklaustas „Kiek darbuotojų dirba Vatikane“, atsakė: „Maždaug pusė jų“.⁷

Ypatingai atmintinas Jono Pauliaus II gyvenimo momentas – kai jis kalėjime aplankė į jį pasikėsinusį Agcą, jam atleido ir ilgai pasikalbėjo. Reikia manyti, kad net ir popiežiams, ir šventiesiems nelengva atleisti tam, kuris į tave paleido kulną.

Linksmesnė akimirka iš Jono Pauliaus II gyvenimo – kai per Pasaulio jaunimo dienas, susirinkus šimtams tūkstančių jaunimo, popiežius *a capella* nuo pradžios iki galo sugiedojo pasaulinio garso giesmę „Pescador de hombres“ (lietuviškas vertimas – „Viešpats pakrantėj stovėjo“).

Skirtingai nuo daugelio kitų šiuolaikinių popiežių, Jonas XXIII mažiau mėgo ilgus ir išsamius straipsnius, verčiau savo mintis išreikšdavo glaustais aforizmais. Keli jam būdingi pavyzdžiai:

Popiežius Jonas Paulius II

Apie James Martin, SJ

Prieš kurį laiką, kai pirmąsyk užtikrintai apsisprendžiau stengtis sekti Kristumi, apsvarsčiau, kokių konkrečių pokyčių toks sprendimas reikalautų. Nepradėsiu čia kalbėti apie įvairių žemiškų malonumų netektis. Tačiau vienas klausimas mane ypač jaudino: „Ar Jėzus Kristus turėjo humoro jausmą? Ar tiesa, kad juokiasi nuodėmingi, o šventieji tik verkia?“ Aptikau knygą „Between Heaven and Mirth“, kurioje James Martin, SJ, apsiėmė tą klausimą nagrinėti. Atvirai turiu prisipažinti, kad nelabai mane Martino argumentai įtikino, bet labai gera dvasioj pasidarė, sužinojus, kad yra kitų, net ir dvasiškių, kuriems tas klausimas rūpi. Dar, kalbant apie Martiną, norėčiau atkreipti jūsų dėmesį į jo dar tik pernai išleistą knygą „Jesus: A Pilgrimage“. Nežinau, kaip tą knygą vertins teologai akademikai ar Švento Rašto nagrinėtojai, bet, mano giliu įsitikinimu, ją pamils paprasti žmonės, kurie trokšta geriau Jėzų pažinti.

„Matyk viską. Į daug ką pro pirštus žiūrėk. Truputį patobulink.“⁸

„Italai paprastai bankrutuoja dėl moterų, žaisdami azartinius žaidimus arba ūkininkaudami. Mano šeima pasirinko lėčiausią iš tų būdų.“⁹

„Dažnai prabundu vidury nakties, pradėdu svarstyti kažkokią sudėtingą problemą ir pagalvoju, kad reikia apie ją pranešti popiežiui. Tada visiškai atsibundu ir prisimenu, kad aš esu tas popiežius.“¹⁰

Nors šmaikštumo Jonui XXIII tikrai netrūko, kai prireikdavo, jis pajėgdavo pasakyti taikliai ir atitinkamai rimtai. Keli įsimintini Jono XXIII pasakymai:

„Yra bergždžia bandyti pasaulį atstatyti vien teisingumo pagrindu; be meilės joks teisingumas nepajėgs išsilaikyti.“¹¹

„Tautos ekonominis gerbūvis nėra tai, kiek turto ir nuosavybių tauta turi, o kaip teisingai tas turas dalijamas ir paskirstomas.“¹²

„Negalima palikti, kad atlyginimą už atliktą darbą nustatinėtų rinkos dėsniai; taip pat netinka jo nustatyti atsitiktinai. Privaloma jį nustatyti pagal teisingumo ir lygybės principus. Tai reiškia, kad darbuotojams privaloma mokėti tokį atlyginimą, kuris leistų jiems gyventi iš tiesų žmogišką gyvenimą ir tinkamai vykdyti savo šeimyninius išpareigojimus.“¹³

Jeigu Jonas XXIII kalbėdavo ir rašydavo glaustai ir nedaug, tai Jonas Paulius II rašė labai daug ir įvairiai. Pateikiu kelias ilgesnes ištraukas iš jo bent jau man ypatingai įsimintinos enciklikos Centesimus Annus.

„Panašu, kad atskirų šalių ir jų tarptautinių santykių lygmenyje laisva rinka yra efektyviausias būdas skirstyti resursus, reaguojant į atsiradusius poreikius. Tačiau tai yra tiesa tikrai tuo metu, jeigu kalbama apie poreikius tų, kurie yra 'mokūs', t.y. turi perkamąją galią, ir apie tuos resursus, kuriuos galima į rinką paleisti, t. y. juos galima parduoti už pakankamai didelę kainą. Vis dėlto yra daug žmogiškų poreikių, kuriems nėra vietos rinkoje. Yra griežta teisingumo ir teisybės pareiga neleisti, kad esminiai žmogiški poreikiai liktų nepatenkinti, ir neleisti, kad tie, kurie turi tokius poreikius, pražūtų.“¹⁴

Toliau iš tos pačios Jono Pauliaus II enciklikos Centesimus Annus:

„Marksistinis sprendimas nepavyko, tačiau pasaulyje – ypač trečiojo pasaulio šalyse – tebėra realu, kad žmonės nustumiami į ekonomikos pakraščius ir išnaudojami. Taip pat matyti žmonių susvetimėjimas, ypač išsivysčiusiose šalyse. Bažnyčia stipriai pasisako prieš tokius reiškinius. Didžiuliai skaičiai žmonių tebegyvena dideliame materialiniame ir moraliniame skurde. Aišku tai, kad komunistinės sistemos žlugimas daugelyje šalių pašalino vieną kliūtį tinkamais ir realistiškais būdais prieiti prie šitų problemų, tačiau to neužtenka toms problemoms išspręsti. Iš tiesų gresia pavojus, kad gali paplisti radikalus kapitalizmas, kuris net nesiteiks svarstyti šitų problemų, remdamasis *a priori* nuostata, kad bandymai jas spręsti yra iš anksto pasmerkti nesėkmei ir kuris aklaai pasitikės, kad jas išspręs laisvai besivystančios rinkos jėgos.“¹⁵

Ir dar pagal Joną Paulių:

„Katalikiška socialinė doktrina nėra kapitalizmo surogatas.“¹⁶

„Matėme, kad nepriimtina sakyti, kad taip vadinamo 'tikro socializmo' nugalėjimas palieka kapitalizmą vieninteliu tinkamu ekonominės sistemos modeliu. Reikia nugriauti barjerus ir monopolijas, kurie palieka tiek daug šalių išsivystymo pakraščiuose ir reikia suteikti visiems individams ir šalims minimalias sąlygas, kurios leistų ir jiems išsivystyti.“¹⁷

Šie laikai ir Popiežius Pranciškų

Iš minėtų pavyzdžių tampa gana aišku, kad netinka vienareikšmiškai prisiūti „liberalo“ etiketę Jonui XXIII, o „konservatoriaus“ – Jonui Pauliui II. O mūsų dabartinis popiežius Pranciškų tą „liberalas? konservatorius?“ mįslę išplėtojo tiesiog į meno formą.

Tom Hoopes internetinėje svetainėje CatholicVote.org rašė:

„Jis [Pranciškų] – konservatyvus liberalas.

Nukelta į 3 psl.

Dailininkas Antanas Mončas:

„Dieną apie Lietuvą galvoju, o naktį ją sapnuoju“

Algis Vaškevičius

Šiame liepos mėnesį sukako 15 metų nuo to laiko, kai Palangoje buvo atidaryti dailininko Antano Mončo (1921–1993) namai-muziejus. Ši sukaktis bus paminėta rugsėjo mėnesį konferencija, į kurią susirinks įvairių Lietuvoje veikiančių memorialinių muziejų atstovai, kiti svečiai. Muziejaus Palangoje direktorė Loreta Birutė Turauskaitė džiaugiasi – per tuos 15 metų muziejus priėjo Baltijos pajūryje, jis yra gausiai lankomas, čia vyksta daug įdomių parodų, susitikimų, konferencijų, kitų renginių.

Kretingos rajone, Mončių kaime, esančiame už 37 kilometrų nuo Palangos gimęs A. Mončas didžiąją savo gyvenimo dalį praleido Prancūzijoje, tačiau visada laikė save lietuviu, personalinių parodų afišose šalia pavardės nurodydavo „lietuvių dailininkas“. Jaunystėje, būdamas 23-ųjų metų, dviračiu iš Lietuvos emigravęs į Vokietiją, jis tėviškėn sugrįžo vienintelį kartą 1989-aisiais, kai čia paviešėjo kelis mėnesius. Tada L. B. Turauskaitė, kuri yra jo dukterėčia – jos mama, tebegyvenanti Palangoje, yra A. Mončo sesuo – einant Palangos S. Daukanto gatve jis pasakęs, jog kūryba grįš į Lietuvą. Taip ir atsitiko – 1991-aisiais pirmoji darbų siunta pasiekė Lietuvos dailės muziejų, po dvejų metų atkeliavo ir daugiau kūrinių.

„Dėdė, prieš atvažiuodamas į Lietuvą 1989-ųjų pabaigoje, čia atsiuntė savo sūnų Jean-Christophe, kuris atvyko kartu su šviesios atminties visuomenės veikėja Ugne Karvelis 1987-aisiais. Kai jie grįžo ir papasakojo savo išpūdžius, ir Antanas nusprendė važiuoti tėviškėn. Gaila, kad ta viešnagė buvo vienintelė – jis jau sirgo nepagydoma liga ir pakartoti kelionės į Lietuvą nebegalėjo. Bet sugrįžo čia savo darbais“, – pasakojo L. B. Turauskaitė.

Pasitraukęs į Vakarų, 1947–1949 metais A. Mončas studijavo Freiburgo taikomosios dailės galerijoje, dar po metų jis gavo Prancūzijos valstybės stipendiją ir išvyko į šią šalį, mokėsi Paryžiaus Ossip Zadkine studijoje. Visus tuos metus jo ryšiai su Lietuvoje likusiais artimaisiais buvo nutrūkė – dailininkas manė, kad šeima žuvo per karo ir okupacijos suirutes, o Lietuvoje likę artimieji nežinojo, kaip ir kur jo ieškoti.

„Mano močiutė, visada klausiusi ‘Amerikos balso’ radijo laidų, vieną kartą išgirdo pranešimą, kad skulp-

A. Mončo darbo įrankiai

Algio Vaškevičiaus nuotraukos

Muziejaus ekspozitai

torius Antanas Mončas atidarė savo darbų parodą Šiaurės Prancūzijos Liono mieste. Šio miesto Šv. Marcelijaus bažnyčia jis sukūrė 16 skulptūrų – Kryžiaus stočių. Tai buvo pirmoji žinia, kad jos sūnus gyvas ir kad jis skulptorius. Mama dirbo kaime mokytoja, ji draugavo su kita kolege, kuri turėjo giminių Amerikoje. Šioji parašė tiems giminaičiams ir paprašė kreiptis į tarptautinį Raudonąjį Kryžių bei rasti A. Mončį. Taip jį ir suradome, pradėjome bendrauti laiškais“, – prisimena dailininko dukterėčia.

1982-aisiais, dar gilaus sovietmečio metais L. B. Turauskaitės motina, gavusi leidimą iš Maskvos, buvo nuvykusi aplankyti brolio į Prancūziją. Iš tos kelionės ji parsivežė daug išpūdžių. A. Mončas buvo vedęs du kartus, abi jo žmonos buvo kitatautės – prancūzaitė ir vokiečių. Su pirmąja jis susilaukė jau minėto Jean-Christophe, kuriam šiame sukanka 60 metų, su antrąja – Andreas ir Sabinos.

„Grįžusi mama pasakojo, kad brolis labai ilgisi Lietuvos, apie tai jie kalbėdavosi iki paryčių. Nors daug metų jis gyveno svetimijoje aplinko-

je, sakęs, kad dieną apie Lietuvą galvoja, o naktį ją sapnuoja. Kai vėliau apsisprendė dovanoti savo darbus Lietuvai, buvo galvota juos eksponuoti Kretingoje, gal Druskininkuose, kuriuos siūlė garsusis lietuvių semiotikas eseistas Algirdas Julius Greimas, bet pats skulptorius pasirinko Palangą, tad ir dovanojimo akte įrašytas šio miesto pavadinimas“, – sakė dukterėčia.

1991 metų spalį savo laiške tuometiam Lietuvos kultūros ir švietimo ministrui Dariui Kuoliui A. Mončas parašė: „Pagaliau padariau mano darbų sąrašą, kuriuos dovanuoju Lietuvai. Tai dalis mano gyvenimo, kurią esu laimingas Jai atiduoti, nes ir aš pats Jai priklausau.“

Lietuvoje A. Mončo darbai pirmą kartą buvo eksponuojami 1989 metais vykusioje Pasaulio išėivių dailininkų kūrybos parodoje Vilniuje ir Klaipėdoje, 1992-aisiais – Vilniaus šiuolaikinio meno centre. Viena iš jo kolekcijų yra nuolat eksponuojama

tarptautiniame Viduržemio jūros regiono neurobiologijos institute INMED Prancūzijoje.

Vienas iškilniausių XX amžiaus lietuvių dailės atstovų A. Mončas kūrė skulptūras iš medžio, metalo, akmens, kūrybai naudojo plastmasę, šiferį, kaulus, molį, taip pat sukūrė nemažai originalių kaukių. Į

Palangą parke liavo išpūdingų matmenų jo medžio skulptūros, taip pat asmeniniai daik-

tai, darbo įrankiai, kuriuos galima apžiūrėti.

Nemažai darbų ekspozicijai padovanojo jo bičiuliai, kurie ir finansiskai parėmė A. Mončo muziejaus įkūrimą. Tada, parkėliavus į Lietuvą jo darbams, reikėjo patalpų jiems eksponuoti, ir buvo pasirinkta buvusi biblioteka, kurioje tuo metu dirbo L. B. Turauskaitė.

„Tada kreipėmės į užsienio lietuvius, visus geros valios žmones, kad prisidėtų prie muziejaus įkūrimo. Atsiliepė Amerikoje gyvenanti Palubinskų šeima, su kuria dėdė bičiulavosi ir daug metų susirašinėjo laiškais, daug prisidėjo Amerikos lietuvių visuomenės veikėjas Juozas Kojelis, paskelbęs lėšų muziejui rinkimų vajų, prisidėjo ir Australijos Lietuvių Bendruomenės veikėja Isolde Poželaite-Davis. Ta pagalba buvo labai reikalinga“, – prisiminė L. B. Turauskaitė.

Šiandien prie muziejaus išlaikymo prisideda Palangos miesto savivaldybė, nors tos paramos reikėtų daugiau. Vis dėlto muziejaus vadovė nelinkusi dejuoti – ji džiaugiasi, kad dėdės darbais domimasi, į muziejų užsuka nemažai lankytojų, galinčių čia pamatyti daugiau kaip 200 A. Mončo darbų, čia surengtos lietuvių išėivijos darbų parodos, Amerikoje gyvenusio ir į Lietuvą grįžusio tapytojo, grafiko Prano Lapės, Nijolės Vedegytės-Palubinskiens, Alfonso Dargio, Prano Gailiaus, New Yorke gyvenančios ir daug parodų Lietuvoje surengusios Vidos Kristolaitytės ir kitų kraštiečių parodos.

Nemažai A. Mončo darbų yra atsidūrę asmeninėse kolekcijose įvairiose pasaulio šalyse, dalį jų ir toliau saugo dailininko šeima. Nuo 1960 iki 1992 metų dailininkas surengė per 30 personalinių ir grupinių parodų Vokietijoje, Australijoje, Monake, JAV, Prancūzijoje, Didžiojoje Britanijoje ir kitose šalyse. Dailininko darbus – kaklo papuošalą ir keramininį puodelį su lėkšte – muziejui Palangoje dovanuoja Lietuvos diplomato Stasio Bačkio šeima, įvairių kitų darbų dovanuoja Amerikos lietuviai Vladas Vaitkus, Julius Veblaitis, Pleirių šeima. Žurnalistas Vytautas Gedgaudas surengė A. Mončo darbų parodas Amerikoje, jas rengiant prisidėjo ir žinomas visuomenės veikėjas, žurnalistas daktaras Stasys Goštautas.

„Labai džiaugiuosi, kad A. Mončo darbai pastaraisiais metais kelis kartus keliavo į Daniją – 2006 metais Silkeborgo miesto meno centre buvo pristatyta jo didžioji medinė skulptūra, kurią paskolinome, o pernai čia veikė dešimties Lietuvos skulptorių 26 meno kūrinių paroda ‘Naujumai ir tradicija’, kurioje eksponuotos A. Mončo sukurtos kaukės“, – pasakojo muziejaus vadovė. Ją džiugina ir tai, kad jaunieji Lietuvos kino dokumentalistai ėmėsi kurti pilnametražį dokumentinį filmą apie šį menininką.

„Kada nors visi sugrįšime čia“, – taip artimiesiems sakęs į tėviškę 1989-aisiais metais atvažiavęs dailininkas. Jis pats galvojo apie sugrįžimą gyventi į Lietuvą, bet nespėjo. Į tėviškę sugrįžo dailininko darbai, jis pats mirė Paryžiuje ir amžinojo poilsio atguldė šalia tėvų Grūšlaukės kapinaitėse. Sugrįžo amžiams į šalį, apie kurią dienomis galvodavo, o naktimis sapnuodavo. □

Išpūdingos dailininko medžio skulptūros

Per parodos atidarymą indoneziečiams menininkams įteikti Užupio respublikos ambasadoriaus sertifikatai

Debronzes. Portretai: galvos studija, 2007–2014

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Rugpjūčio mėnesį UMI (Užupio meno inkubatoriaus) „Galeroje“ du menininkai, Užupio meno inkubatoriaus rezidentai iš Indonezijos – Debronzes ir Rudy Murdock – pakvietė į parodą „Wish You Were Here arba Norėtume, kad būtum čia“. Tą dieną Vilniuje sausros išvargintus medžius ir pakeles išprausė ir gausiai pagirdė liūtis, vėl švystelėjo saulė, kvėpėjo gaisras ir ozonu. Į Vilnelę priešais „Galera“ vestuviniškai paleido popierinius laivelius. Visa tai nebuvo surežisuota.

Projekto koordinatore Monika Jašinskaitė supažindino lankytojus su indoneziečiais, kurie yra geri draugai, bendraminčiai muzikantai ir menininkai nuo vaikystės. Užupio respublikos užsienio reikalų ministras Tomas Čepaitis užbėgo už akių mūsų Lietuvos URM, pranešdamas, kad kol ji suskubs užmegzti su Indonezija diplomatinis santykius, Užupio respublika skelbia šiuos du menininkus Užupio respublikos ambasadoriais ir įteikė jiems sertifikatus, juokais pridurdamas, kad Indonezijoje (17 000 salų) gyvena maždaug 260 mln. žmonių, t. y. du kartus daugiau nei Rusijoje, ir jei visi persikeltų ten gyventi, karo tikrai nebūtų. Tuo metu tarsi surežisuotai pagrūmojo nutolstantis griaustinis.

Pieštuku atlikti Debronzes darbai pasižymi *phantasm-imaginary-disfigurement* stilistika, o „nepriklausomas protestuotojas“ Rudy savo kūriniais naudoja įvairias technikas – koliažus, grafiką, tapybą. Abu menininkai savo darbuose jungia elementus iš realaus, sapnų bei fantazijų pasaulių ir suteikia jiems vizualią išraišką. Abu menininkai – „Iron Maiden“ gerbėjai, patys groja ekstremalaus metalo grupėse, kuria plakatus bei albumų dizainą alternatyvios muzikos grupėms Indonezijoje, kitose Pietryčių Azijos šalyse, Šiaurės Amerikoje bei Europoje.

Debronzes – realybės ir fantazijos pasaulių tamsybių tyrinėtojas

Debronzes gimė 1972 m. Semarang (Centrinė Java, Indonezija) architekto šeimoje. Tėvas išmokė piešti ir įteigė, kad gražu tai, kas paprasta. Paprastumas tapo Debronzes kūrybos credo. „Mano darbas – studijuoti,“ – sako jis ir kas rytą kruopščiai eskizuoja atskirus savo sapnų elementus.

Studijavo akademinę vadybą ir psichologiją, neformaliai – eskizus Indonezijos menų institute Yogyakarta, 2007 m. rezidavo Pogog skulptūros meno namuose Kebumene (Centrinė Java, Indonezija). Įvairios interpretacijos atskleidžiamos pamažu per kruopštų darbą – tai matyti jo piešinių eskizuose ir grafikoje. Piešia *Phantasm-Imaginary-Disfigurement* klasikiniu stiliumi vidutinio kietumo pieštukais, tapo aliejiniiais dažais, o skulptūroje naudoja plastinę masę. Debronzes taip pat groja ir dainuoja ekstremalaus metalo grupėje „Syndrome“. Indonezijos, Kanados, Belgijos, JAV, Vokietijos, Tailando, Filipinų *undergroundo* grupėms kuria albumų viršelius, suvenyrus ir kt. grafikos darbus.

Rudy Murdock: „Menininkas yra atsakingas už visuomenę“

Rudy gimė 1973 m. Semarang (Centrinė Java, Indonezija) disciplinuoto karininko šeimoje ir užaugo nepriklausomu protestuotoju. Jį domina visuomenės kritika, socialinės ir politinės problemos. Baigęs grafikos kolegiją, ėmė kurti maištingas dainas, koliažus ir tapyti (akrilu). Naudoja mišrią techniką pasitelkdamas iliustracijas ar išvaizduojamų paveikslų fragmentus, kurie suskamba savitu ritmu. Praktikuoja įvairias meno išraiškos galimybes, todėl neapsiriboja viena technika, dirba įvairiomis priemonėmis – tušu, kunišku tušu, pastelėmis, akrilu ir kt. Rudy nuolat stebi aplinką, o meno kūriniai jam tarsi gyvenimo refleksija. Pirmą parodą surengė 1996 m.

Rudy Murdockas – nepriklausomas menininkas, muzikantas ir grafikos dizaineris: yra iliustravęs

Užupio respublikos ambasadoriaus sertifikatas Rudy Murdocko rankose

knygas, kūręs filmų ir koncertų plakatus JAV ir Anglijoje. Su grupe išleido 3 albumus, keletą Indonezijos ir Pietryčių Azijos kompiliacijų. Paveikslus rodė daugiau nei 25 grupinėse parodose, o 2009 m. surengė individualią parodą „Vienas (Iš bepročio dienoraščio)“.

„Galera“ ir Užupio meno inkubatorius

„Galera“ (kartu su Alternatyviu meno centru AMC) įkurta 1996 m. daugiausia VDA studentų iniciatyva. AMC skirtas kūrybingam, tačiau neturintiam galimybių jaunimui (tapytojams, skulptoriams, fotografams, kitų multimedijos menų atstovams) realizuoti savo idėjas. Pagrindine veiklos baze tapo namas ir kiemas šalia Vilnelės, greta esančių pastatų griuvėsiai, Užupio mikrorajonas. Ilgainiui AMC veikla įgavo visuomenės ir miesto vadovų pasitikėjimą. 2002 m. AMC ir Vilniaus miesto savivaldybė įsteigė bendrą Viešąją įstaigą „Užupio meno inkubatorius“ (UMI). Savivaldybė organizacijai panaudos būdu skyrė patalpas Užupio g. 2. ir dalį lešų avarinės būklės pastatui rekonstruoti ir meno erdvei pritaikyti. Užupio meno inkubatorius tapo pirmuoju tokio pobūdžio projektu rytų Baltijos šalyse. Jo projektuose nuo 2002 m. dalyvo per 750 Lietuvos kūrėjų ir per 160 užsienio menininkų iš Suomijos, Gruzijos, Šveicarijos, Prancūzijos, Latvijos, Rusijos, JAV, Norvegijos, Danijos, Belgijos ir kt.

Priminsiu, kad Užupio Respublikos Neprigulmybė oficialiai buvo paskelbta 1998 04 01 (ši data laikoma Užupio Respublikos pradžia), o jos Konstituciją sudaro 41 punktas. Štai keletas jų:

*Žmogus turi teisę būti nežymus ir nežinomas.
Žmogus turi teisę tingėti arba nieko nedaryti.
Žmogus turi teisę mylėti ir globoti katę.
Katė neprivalo mylėti savo šeimininko, bet sunkią minutę privalo jam padėti.
Žmogus turi teisę būti nesuprastas. □*

Rudy Murdock. Stabdyk beprotybę, 2014

Monsinjoras Alfonsas Svarinskas mūsų atmintyje

Lidija Veličkaitė

Pačiame vidurvasario karšty-
metyje, liepos septynioliktąją
dieną, netekome pasišventėlio,
bolševikinės imperijos pamatų griovėjo,
Tiesos, blaivios ir laisvos Lietuvos
gynėjo, daugiamėčio politinio kal-
nio monsijoro Alfonso Svarinsko.

Vos prieš pora mėnesių, 2014 metų
balandžio 29 dieną, Vilniaus įgulos
karininkų ramovėje mons. Alfonsas
Svarinskas pilnutėlei salei žmonių jo
knygos „Nepataisomasis“ pirmos dalies
sutiktuvėse pasakė, kad nemokame
naudotis išsikovota laisve, o pri-
valėtume visada galvoti apie Lietuvos
išlikimą. Ar išiklausėme į jo žodžius?
Priminsime, jog antroji knygos „Ne-
pataisomasis“ dalis skaitytojus pasieks
spalio mėnesį.

Alfonsas Svarinskas gimė 1925 m.
sausio 21 d. Kadrėnuose (Deltuvos
valsčius, Ukmergės apskritis). Mokėsi
Vidiškių, Ukmergės, Deltuvos mokyklose,
Ukmergės Antano Smetonos gimnazijoje.
Jaunuolis svajojo apie Lietuvos kariuomenę,
bet sovietinio amaro metu pamatęs negyvą
rusų kareivėlį, ištare „Ne. Viskas.“
1942 m. įstojo į Kauno tarpdiecezinę
kunigų seminariją. Turėjo puikų rektorijų –
kunigą salezietį Pranciškų Petraitį, dvasios tėvą
kun. dr. Vytautą Balčiūną, dėstytojus profesorius –
jėzuitą Stanislovą Gruodį, prelatą dr. Pranciškų
Kuraitį, kun. marijoną Juozą Grigaitį, kun.
Stasį Ylą ir daugelį kitų. Garbingi mokytojai
suteikė ne tik profesines žinias, bet išugdė
meilę Dievui ir Tėvynei, savo artimui, kovai
prieš blogį ne tik savo širdyje, bet ir visoje
Lietuvoje. Todėl monsijoras A. Svarinskas
visada pabrėždavo Dekalogo svarbą.

Dar seminarijoje būsimasis kunigas
įsitraukė į aktyvią pagrindžio veiklą. Kunigų
vaidmuo lietuvių tautai buvo labai svarbus,
o istorinių lūžių Lietuvai išbandymams –
netgi lemiamas. Partizaninė kova nebūtų
ištvėrusi dešimties metų golgotos, jei ne
dvasiškių pagalba. Todėl nuožmūs bolševikinio
režimo vykdytojai nuo 1944 m. iki Stalino
mirties (1953 m.) išsiuntė į Sibiro lagerius
364 kunigus.

1944 m., prasidėjus antrajai sovietinei
okupacijai, A. Svarinskas Didžiosios Kovos
apygardos partizanams Ukmergės apylinkėse
atnešdavo maisto, spaudos, medicinos reikmenų.
Pajutęs sovietinių pareigūnų sekimą, 1946 m.
gegužės mėn. išėjo į miškus pas Didžiosios
Kovos apygardos 5-tojo bataliono partizanus.
Bendravo su Vyčio apygardos „Šarūno“
partizanais. Turėjo slapyvardį Laisvūnas.
1946 m. pabaigoje, partizanų išsiūstas į
Kauną parūpinti šovinių, gruodžio 31 d. buvo
sumintas. Tardomas, kankinamas ir už
antisovietinę veiklą nuteistas 10 metų
atlikti bausmę pataisos darbų kalėjime ir dar
5 metus tremtyje, apribojant laisvę. 1947–1956
m. kalėjo Intos, Abezės (Komija, Rusija)
lageriuose. 1954 m. spalio 3 d. Abezės
centrinio lagerio ligoninėje kalinio vyskupo
Pranciškaus Ramanausko slapta buvo iš-
šventintas į kunigus.

Alfonsas Svarinskas į Lietuvą sugrįžo
1956 m. Apie religinių kultūrų igaliotinį
B. Pušinį tuomet kan. J. Stankevičius rašė:
„Tai buvo komunistas, kuris davatkišku
fanatizmu buvo numatęs Lietuvoje sunaikinti
religiją.

Iškilminga laidotuvių procesija.

Gedimino Savicko nuotr.

Pušinis buvo apskaičiavęs, kad 1950 m.
Lietuvoje tikinčiųjų žmonių jau beveik
nebus.“ Tad A. Svarinskiui, kaip jaunam
kunigui, nelengva buvo gauti vietą. Pirmoji
parapija, į kurią paskirtas kaip altarista –
mažytė, gal 500 žmonių Kulautuvos
miestelio parapija. Kun. A. Svarinskiui
pradėjus aktyviai parapijoje dirbti, pradėta
jį sekti, daryti kratas. Parapiją teko
palikti. Išvyko į Betygalą jau vikaro
pareigoms. Nors čia bažnyčia mūrinė,
didelė, bet žmonių sekmadieniais į Šv.
Mišias ateidavo vos trys dešimtys. Kun.
A. Svarinskas sugebėjo suburti ir atvesti
į bažnyčią ne tik suaugusius parapijiečius,
bet ir jaunimą. Tai nepatiko saugumo
pareigūnams. 1958 m. balandžio mėnesį,
trečią Šv. Velykų dieną, kunigas suimamas.
Atvežamas į Vilnių, kur prasidėjo
tardymai. Nelabai sekėsi įrodyti „nusikaltimus“.
Tik už kratos metu paimtas religinio
turinio knygas buvo nuteistas 6 metams:
už antimarksinės, antisovietinės literatūros
laikymą. Vėl teko pasukti į Rusijos
lagerius – Mordoviją. Ten susitiko su
antrą kartą kalinciais kanauninkais
Petru Rauda ir Stanislovu Kiškiu, kunigais
Antanu Jurgaičiu, Antanu Bunkumi,
Algirdu Mociumi, būsimais Kovo 11-osios
Nepriklausomybės Akto signatarais
Liudviku Simučiu, Algirdu Endriukaičiu
ir kitais.

1964 m. balandžio 12 d. kun. Alfonsas
Svarinskas išleistas į laisvę. Grįžęs į
Lietuvą 20 mėnesių negalėjo prisiregistruoti,
todėl ir kunigo darbo dirbti negalėjo.
Sovietiniai valdžiažmogiai siūlė palikti
Lietuvą, bet kunigas jų nepaisė. 1965 m.
paskirtas Miroslovo Švč. Trejybės parapijos
vikaru. 1970 m. spalio mėn. sovietinio
saugumo reikalavimu perkeltas į Kudirkos
Naumiesčio Šv. Kryžiaus Atradimo
parapiją vikaro pareigoms. Kadangi
kunigas tęsė darbą su jaunimu, čia išbuvo
tik 9 mėnesius. 1971 m. vasarą triukšmingai
perkeltas į Igliaukos Šv. Kazimiero
parapiją administratoriaus pareigoms,
kartu aptarnaujant ir Patilčių Šv. Petro
išvadavimo parapiją. Nuo 1972 m.
pradėjo aktyviai bendra-

darbiauti pagrindiniame leidinyje
„Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronika“.
Nuo 1976 m. liepos 12 d. A. Svarinskas
– jau Viduklės Šv. Kryžiaus parapijos
klebonas. Ir čia nuolat agresyviai puolamas
žiniasklaidos. Mat kunigas jau atvirai
ragino tikinčiuosius ginti religijos laisvę,
taip pat ir pilietines teises. Rengė
tikinčiųjų eisenas, įvairias religines
iškilmes, įtraukdamas ir jaunimą. 1978 m.
lapkričio 13 d. kun. Alfonsas Svarinskas
kartu su kitais kunigais disidentais
įkūrė Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų
komitetą, skelbė jo dokumentus.

1983 m. sausio 26 d. kun. Alfonsas
Svarinskas suimamas trečią kartą. Ap-
kaltinus antitarybine agitacija ir
propaganda, gegužės mėnesį nuteisiamas
7 metams griežtojo režimo lagerio ir 3
tremties metams. Išsiunčiamas į Čiusovo
rajoną (Permės sritis, Rusija).

1988 m. JAV prezidentas Ronaldas
Reaganas gavo Amnesty International
Oregono valstijos (JAV) grupės, ginančios
žmogaus teises (Amerikoje gyvenančių
lietuvių organizacijų prašymu) pateiktą
kalinamų žmonių sąrašą. Susitikęs
Maskvoje su prezidentu Michailu
Gorbaciovu, prašė išlaisvinti kun. Alfonsą
Svarinską. 1988 m. liepos 11 d. kunigas
A. Svarinskas grįžo į Atgimimo bangą
pakilusią Lietuvą, Viduklę su sąlyga,
kad jis iki gyvenimo pabaigos išvyks iš
Sovietų Sąjungos teritorijos. Tų pačių
metų rugpjūčio 23 d. išstremtas į
Vokietijos Federacinę Respubliką,
kuo toliau nuo sovietinės valdžios
galvų.

Iš Vokietijos kun. A. Svarinskas
lankydavo daugelį lietuvių kolonijų
pasaulyje, 12 kartų susitiko su popiežiumi
Jonu Pauliumi II. 1989 m. rugpjūčio 22 d.
JAV Lietuvių Bendruomenės Vakarų
apygardos pirmininkės Angelės Nelsienės
dėka kun. A. Svarinskas susitiko su
JAV prezidentu R. Reaganu ir padėkojo
jam už rūpestį išlaisvinant jį iš sovietinių
lagerių „rojaus“.

1990 m. birželio 19 d. kun. Alfonsas
Svarinskas grįžo į numylėtą laisvą
Lietuvą. Birželio 21 d. paskiriamas

Kauno arkivyskupijos kurijos notaru,
Lietuvos katalikų veikimo centro vadovu,
o rugpjūčio 25 d. – Kauno arkivyskupijos
kurijos kancleriu. 1990 m. lapkričio 14 d.
popiežius Jonas Paulius II kunigui
Alfonsui Svarinskiui suteikė Popiežiaus
rūmų kapeliono monsijoro laipsnį.

1991–1992 m. mons. Alfonsas
Svarinskas atstovavo tautai kaip Lietuvos
Aukščiausiosios Tarybos Atkuriamojo
Seimo deputatas.

1991 m. lapkričio 8 d. mons. Alfonsas
Svarinskas paskiriamas Lietuvos kariuomenės
vyriausiuoju kapelionu. Monsinjoras gavo
pulkininko laipsnį. Lankė kariuomenės
dalinius, bendravo su kariais, laimino jų
priesaikas, šventino pirmąsias kovines
vėliavas. Ypatingą dėmesį skyrė karių
sielovadiniam ugdymui. Skatino patriotinę
veiklą bei pagarbų tarpusavio santykius.
Brigados „Geležinis vilkas“, Savanoriškos
krašto apsaugos tarnybos štabuose ir kitose
vietose įkūrė pirmąsias maldos koplytėles.
Savanorių bibliotekai dovanojo daug knygų.

Skatino karius skaityti religines knygas,
kariuomenės renginius pradėti šv. Mišiomis
Lietuvos bažnyčiose ar kariuomenės
koplytėse. Mons. A. Svarinskas buvo
kariuomenės dvasingumo, sąžiningumo,
patriotizmo ir aukštos moralės vadovas.
Platino kariuomenės daliniuose, bendruomenėse
Lietuvos tarpukario šviesuolių, kariuomenės
vadų, vyskupų, partizaninio karo vadų
portretines nuotraukas, Lietuvos valstybės
himno tekstus, herbo kopijas. Tai nepatiko
valdžioje įsitvirtinusiems buvusiems
komunistų partijos veikėjams. Krašto
apsaugos ministras Linas Linkevičius 1996
m. vasario 28 d. atleido mons. A. Svarinską
iš Lietuvos kariuomenės vyriausiojo
kapeliono pareigų.

1996 m. mons. A. Svarinskas paskirtas
Kauno arkivyskupijos partizanų, šaulių,
politinių kalinių ir tremtinių kapelionu.
1997 m. vasario 10 d. paskirtas Kauno
apskritis karo kapelionu ir Kauno Šv.
arkangelo Mykolo (Įgulos) bažnyčios
rektoriumi bei Kau- no Kristaus Prisi-
kėlimo bažnyčios kunigu padėjėju. 1998 m.
balandžio 23 d. jau darbuojasi Kavarsko
Šv. Jono Krikštytojo bažnyčios klebonijoje.
Remdamasis bažnyčios įstatymais, sulaukęs
75 m. amžiaus, 2000 m. kovo 30 d. pasiprašė
išleidžiamas į poilsį. Monsinjoras buvo
paskirtas Ukmergės Šv. apaštalo Petro ir
Povilo parapijos rezidentu.

Mons. A. Svarinskas nesėdėjo sudėjęs
rankų. Vazinėjo po Lietuvą, dalyvavo
įvairiuose renginiuose. Reaguodamas
į pavojus Lietuvos valstybingumui ir
katalikų tikėjimui, drąsiai sakydavo tiesą,
ragino žmones vengti svaigalų, šeimas –
turėti namuose kryžių, Lietuvos simbolius –
Vytį, valstybės himną, nors vieną
portretą iš partizanų vadų, kad augdami
vaikai matytų ir žinotų, ką tai reiškia.
Platino gausybę literatūros, susijusius su
patriotizmu, įvairiomis šalies negerovėmis.

APIE KULTŪROS IR PRIGIMTIES RYŠĮ

Marija Gustainienė

Kultūros genėzė vyksta palengva, paprastą keičiant sudėtingesniu, kinta ir žmogaus mąstymas, todėl kultūros naujovės yra tiesiogiai siejamos ne tik su laiko perspektyva, bet ir su žmogaus proto imlumu ir asmenybės intelektualinių galių tobulėjimu. Senosiose civilizacijose žmogaus rankos sugebėjo įžiesti molinius indus, be įmantrių įrankių pagaminti pakankamai sudėtingas konstrukcijas, pagaliau statyti būstus, juos įrengti. Prigimtyje yra kažkas, kas stumia žmogaus mintis, verčia tobulinti judesius, mąstymą. Filosofai ir psichologai nuo senų laikų gilinasi į žmogaus vidinį pasaulį, stengėsi rasti atsakymą, kas daro įtaką žmogaus elgesiui aplinkoje, savęs paties suvokimą. Dažnai buvo apsistojama prie žmogaus prigimties, pastebėta, kad daugelio procesų ištakos slypi būtent joje. Kaip kultūra susijusi su žmogaus prigimtimi?

Psichoanalitiko Z. Freudo teorijoje laikomasi nuomonės, kad instinktyvieji potraukiai gali tapti kūrybinės energijos šaltiniu. Įdomi jo žiurkiažmogio istorija, kuri visai tinka analizuojant žmogaus prigimties sąsajas su kultūros tendencijomis. Taigi, žiurkiažmogis nusprendė, kad jis yra per storas ir turi suliesėti, todėl liovėsi valgęs pudingą, lakstydamas saulėkaitoje, karstydamosi po kalnus, kol visiškai išsekė. Laisvų asociacijų metodu Z. Freudas nustatė, kad pacientas žodį „storas“ siejo su savo pusbroliu amerikiečiu Ričardu. Pasirodo, pacientas pavyduliavo savo pusbroliui, kad šis rodė per daug dėmesio jo merginai. Stengdamasis nusikratyti papildomo svorio, pacientas nesąmoningai siekė nusikratyti pusbroliu. Badaudamas žiurkiažmogis jautėsi kankinąs ne save, bet savo pusbrolių. Žmogaus prigimtis yra svarbi jo tolesniame gyvenime, bet kultūra įneša dvasinės šviesos į ją, žmogus išmoksta kitaip elgtis, pats save auklėja, kad nebūtų vien tik vartotojas. Pasak C. Geertz, kad tave laikytų žmogumi, negana kvėpuoti, reikia kvėpavimą kontroliuoti. Neužtenka tik valgyti, reikia rinktis tam tikrus ypatingai paruoštus produktus ir valgant laikytis griežto etiketo.

Socialinėje aplinkoje dažnai baiminamasi, kad neužteks pinigų mokesčiams sumokėti, maistui įpirkti, kaltinama valdžia, kaimynai, kuriems geriau sekasi, darbdaviai, kurie dažniausiai gauna „išnaudotojų“ etiketę. Ar žmogus gyvena vien todėl, kad prasimaitintų? Žmogaus prigimtyje užkoduoti tolesnio gyvenimo vingiai, egzistencijos skirtingumas nuo kultūros priėmimo ir įsisąmoninimo. C. Geertz teigia, kad ryžius auginančio valstiečio kelias skiriasi nuo valstybės tarnautojo. Tai ne tolerancijos klausimas. Tai problema, kaip suprantama sąvoka, ką reiškia būti žmogumi. Siekiant tai suvokti, pirmiausia svarbu išigilinti į tam tikros kultūros įvairių individų bruožus. Šia prasme kelias į bendrybę, į įžvalgą mokslo paprastumą driekiasi per sudėtingas aplinkybes ar konkrečius ir labai individualius atvejus. Vieni įpratę nuolatos skūstis ir dejuoti, tą perduoda ir savo vaikams. Kiti beatodairiškai daug dirba, tam sueikvodami ne tik visas savo jėgas, bet ir laiką. Dvasiniams dalykams nelieka vietos. Žmogaus prigimtis neatsiejama nuo tos aplinkos, kurioje jis yra, veikia, bendrauja, konteksto. Kultūrinė aplinka skverbiasi į žmogaus sąmonę ir keičia patį žmogų, leidžia jam prisitaikyti prie kultūrinių pokyčių, pačiam keistis arba keisti aplinką pagal savo suformuotas įžvalgas.

O jeigu žmogus moka tik kaupti, jeigu materialumas užvaldė jo sąmonę? Tuomet apie intelektą nebereikia kalbėti, nes tokiam žmogui svarbiausia patenkinti savo fizinius poreikius. Deja, dvasingumas alksta ir vis tiek, jeigu žmogus ir neteikia tam reikšmės, ištinka dvasinis alkis, apima baimė, nerimas, kad vieną dieną galima visko netekti, pagaliau kaupdamas žmogus nesijaučia laimingas. Gal net ir nežino, kas ta laimė. Tikrai ne materialūs dalykai, puiki aplinka, bet kažkas daugiau. Kad būtų žmogumi, turi bent mažą dalį savo laiko skirti jausmams, pasvarstymams apie gyvenimo prasmę: negalima tik imti ir imti, reikia kažkam kažką duoti, palikti. Išeinama amžinai, o lieka tai, kas buvo pa-

daryta gero, pasakyta.

Kas lemia žmogaus talentus ar net išskirtinius veiksmus skatinančius instinktus? Norint savo mintį gilinti, reikia paanalizuoti žmogaus prigimties ištakas, aiškinantis, kaip žmoguje atsiranda blogis ir kaip jis nugalimas gėriu. Filosofui Sokratui blogio šaltinis buvo ne įgimtas žmogaus polinkis, o nežinojimas. Sokratas ydą laikė klaida. Kasdienėse situacijose žmogus padaro neapgalvotų sprendimų, o tai kartais tampa nepataisoma didžiule klaida. Kartais ir žodis, pasakytas ne vietoje, yra blogis. Šiuo atveju galima svarstyti, kokios priežastys formuoja tokį žmogaus elgesį. Pagal Senąjį Testamentą, žmogaus istorija prasideda nuodėmės aktu, teigiama, kad žmogaus troškimai nuo pat mažens yra blogi. Vėlyvaisiais viduramžiais išaugo tikėjimas žmogaus kilnumu, galiomis, prigimtinio gerumu. Renesanso mąstytojai ir teologai teigė, kad žmogus viduje yra blogas, o pati didžiausia kliūtis žmogaus išganymui yra puikybė, kurią nugalėti galima tik paklūstant Dievui, tikint Jo gailėstingumu. Žmogaus didingumo idėją skelbė švietimo filosofija. Žmogaus bevertiškumo, niekingumo idėją radikaliausiai skelbė F. Nietzsche, iškeldamas Antžmogio moralę, kur vertinama jėga ir pergale. Taigi, C. Geertz taikliai pastebi, kad žmogus buvo hierarchiškai susluoksniuotas gyvūnas, tam tikras evoliucijos sąnašų telkinys.

Z. Freudas teigia, kad gyvenimą griaunančios žmogaus jėgos atsiranda iš žmogaus jutiminių, emocinių, fizinių, intelektualinių sugebėjimų raiškos užblokavimo. Jeigu yra užkertamas kelias gyvenimui augti, tai užblokuotoji energija pasikeičia, transformuojasi į gyvenimą griaunančią energiją. Šiai minčiai pritaria ir P. A. Holbachas (1987), teigdamas, kad tiek vidinių, tiek išorinių žmogaus ir gyvulio organų sandara, išsidėstymas audinys ir subtilumas suteikia jų dalims didelį judrumą ir įgalina jų organizmą labai greitai judėti. Kūnas – tai sandara skaidulų ir nervų viename bendrame centre, visada pasirengusių veikti ir išsidėsčiusių greta vieni kitų. Nepaisant didelio judrumo, kuriuo pasižymi žmogus dėl savo sandaros, nors jį nuolat veikia tiek vidinės, tiek išorinės priežastys, jis ne visada aiškiai skiria įspūdžius, kuriuos patiria jo organai: jis junta juos tik tada, kai tie įspūdžiai sukelia kokį nors pokytį arba tam tikrą sukrėtimą smegenyse.

Vadinasi, žmogaus prigimties kloduose užkoduota yra mintis, ką žmogus veiks, kaip jis pasielgs, kaip veiks aplinkoje. Gyvulys dažniausiai paklūsta malonumo instinktui: karvė, užuodusi skanią ir vešlią žolę, eis jos link ir godžiai ragaus, jai nė motais, kad ta pieva yra ne jos šeimininko, o kaimyno. Žmogų stabdo moralės kriterijai, kultūringo elgesio taisyklės, jis negali elgtis bet kaip, jam svarbu, ką

apie tai pamans aplinkiniai. Tai jau kultūros įtaką pajutusio žmogaus pavyzdys. Tie, kurie įpratę kaupti, imti bet kokia kaina ir iš bet ko, neturi ribų, dažniausiai kaip tas gyvulėlis mėgaujasi malonumu, stengiasi patenkinti savo poreikius. Kultūra žmogaus prigimtyje įžiebta dvasinę šviesą, išskiria žmogų iš visų gyvūnų pasaulio. Daugelyje situacijų žmogus elgiasi neprognozuojamai, patiria ekstazę ir vėl grįžta į stabilią padėtį. Tokiems veiksmams atlikti ar elgesio normoms susiformuoti įtakos turi prigimtis.

Žmogus, nejausdamas kitų, nuolat išgyvena savojo „aš“ nesaugumą, siekia valdyti aplinkybes ir žmones. Negalėdamas būti su jais, jis siekia iškilti virš jų. Tokiems žmonėms būdingas atviras arba užslėptas polinkis manipuluoti žmonėmis lyg daiktais, juos žeminti, skaudinti, prievartauti, griauti visa, kas kitų sukurta. Vadinasi, susiduriama su įvairiomis reikmėmis, susijusiomis su kultūrinio kontekstu. Kiekvienas žmogus turi savyje kultūrą ir yra savaip kultūringas. Vertė kinta ir priklauso nuo žmogaus kitimo. Šiuolaikinis žmogus turi mokėti logiškai mąstyti, aiškiai ir suprantamai dėstyti savo mintis raštu ir žodžiu, turi mokėti elgtis su įvairia dokumentacija ir informacine medžiaga, sugebėti analizuoti ir daryti išvadas, turėti įvairiausių žinių, būtinų šiuolaikinėse darbo vietose ir kasdieniniame gyvenime.

Veiklos būdą informacinėje aplinkoje lemia informacinė patirtis. Anot P. A. Holbacho, visi žmogaus sielai priskiriami veikimo būdai (būsenos, pokyčiai), sukeliama judėjimų, vykstančių smegenyse, kurios yra juslių buveinė ir visų žmogaus veiksmų pagrindas. Neregimi vidinių organų judesiai tampa matomi per apraiškas. Žmogaus prigimtyje slypi tarsi pranašas, ką žmogus nuveiks, kaip pasielgs vienokiose ar kitokiose situacijose. Aplinka turi įtakos tiems veiksmams, jie siejami su tais pojūčiais, kurie yra provokuojami iš vidaus. Žmogaus prigimtis yra pasirengusi veikti: pajusti ir patirti tiek išorinių daiktų sukeliamas, tiek paties žmogaus prigimties sąlygojamas modifikacijas. Taigi, kultūra yra susijusi su prigimtimi: gimęs žmogumi turi juo ir išlikti.

Panaudota literatūra:

Froidas, Z. (1995). Pasąmonė// Raeper, W., Smith, L. Po idėjų pasaulį. Vilnius: Alma Littera.

Geertz, C. (1983). Kultūros sampratos įtaka žmogaus sampratai. Vilnius.

Holbachas, P., A. (1987). Gamtos sistema, arba fizinio ir moralinio pasaulio dėsniai// Filosofijos istorijos chrestomatija. Naujieji amžiai. Vilnius: Mintis.

Marija Gustainienė – lituanistė, sociologijos magistrė □

Kultūros kronika

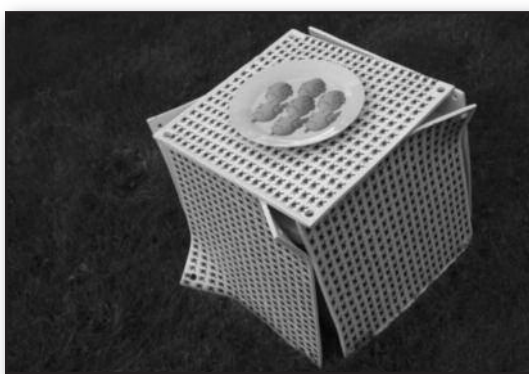
Dokumentinė Jono Ohmano, Vinco Sruoginio ir Marko Johnstono drama apie partizanus „Nematomas frontas“ turėtų būti privalomas kūrinys mokyklose. Artėjant naujiems mokslo metams šios mintys iš tiesų virs realybe: „Nematomo fronto“ komanda šalies mokytojams dovanoja nemokamas filmo peržiūras penkiuose didžiausiuose šalies miestuose, o mokiniams – specialiuosius seansus. Vienas filmo kūrėjų, Jonas Ohmanas, teigia, kad „Nematomas frontas“ – gyva istorijos pamoka, o mokytojų vaidmuo šiuo metu ne mažiau svarbus nei anuomet. „Mokytojai šiais laikais susiduria ir su kitais iššūkiais, pavyzdžiui, kaip sudominti informacinėje visuomenėje augančius ir jau daug žinančius vaikus. Aš tikiu, kad mūsų filmas yra neužmirštamasis, padeda suprasti, ką reiškia būti lietuviu ir gerbti laisvę.“

Rugpjūčio ir rugsėjo mėnesiais Švedijoje, Stokholme ir Örebro, vyks penkių lietuviškų filmų pristatymai. Rugpjūčio 23 d. Stokholmo kino centre „Film husete“ parodyta kino juosta „Ekskursantė“ (režisierius Audrius Juzėnas, kompanija „CineMark“, 2013). Pirmą kartą rugpjūčio pabaigoje Stokholme rengiamame Tarptautiniame moterų kino festivalyje SAGA pristatyti du trumpo metražo lietuvių autorių filmai. Tai jaunų režisierių Gabrielės Urbonaitės juosta „Plaukikė“ (2013), kuri pasakoja apie jauną ir perspektyvią plaukikę Arielę, bei Marijos Kavtaradzės „Pasakyk, kad neskaudės“ (2013), atskleidžianti dviejų jaunų žmonių meilės istoriją. Kino renginyje, vykstančiame rugsėjo 3–6 dienomis kartu su Örebro mieste rengiamu kultūros festivaliu „Live at Heart“, vyks filmo „Kaip mes žaidėme revoliuciją“ pristatymas (režisierė Giedrė Žičkytė, 2011). Rugsėjo 10 d. vykstančiame Tarptautiniame eksperimentiniame trumpo metražo kino festivalyje REX kino teatre Sture bus rodoma Skirmantos Jakaitės ir Solveigos Masteikaitės animacinis filmas „Neeuklidinė geometrija“ (2013, kompanija „Nerutina“).

2014 m. rugpjūčio 23 d. vienoje gražiausių Austrijos sostinės Vienos barokinių salių Šv. Petro bažnyčioje koncertavo Vilniaus jėzuitų gimnazijos jaunimo mišrus choras „Krantas“. Tai 18-uosius savo veiklos metus skaičiuojantis kolektyvas, kuriame dainuoja apie penkiasdešimt 6–12 klasių gimnazijos mokinių ir alumnų. Vadovaujami ilgamečio šios gimnazijos pedagogo, chorvedžio, kompozitoriaus Leonido Abariaus, choristai parengė aukšto lygio sakralinės muzikos koncertą, kuriame skambėjo garsių Lietuvos kompozitorių Konrado Kavecko, Juozo Naujalio, Vidmanto Bartulio, Vaclovo Augustino, Česlovo Sasnausko kūriniai Bernardo Brazdžionio, Maironio, Vlodo Braziūno žodžiais.

Italijos Piemonto regiono Castellamonte mieste vykstančioje prestižinėje 54-ojoje keramikos ir 11-ojoje taikomųjų menų parodoje šiais metais ypatingas dėmesys skirtas Lietuvos keramikai. Parodoje pristatoma net 16 lietuvių keramikos kūrėjų darbų. Parodoje bus pristatyti keramikų Aldonos Jonuškaitės-Šaltenienės, Remigijaus Sederevičiaus, Ryčio Jakimavičiaus, Konstancijos Dzimidavičienės, Sigitos Lukošienės, Dalios Laučkaitės-Jakimavičienės, Virginių Ridikaitės-Laužadienės, Ričardo Lukošiuo, Valdo Kurkliečio, Kristinos Paulauskaitės, Agnės Šemberaitės, Aldonos Keturakienės, Andriaus Janulaičio, Juozo Lebednyko, Rūtos Šipalytės, Jolantos Kvašytės darbai.

Apie tris popiežius

Atkelta iš 3 psl.

IŠNAŠOS

1. Pagal Mark Shields, *cnn.com*
2. Pagal James Martin, SJ, *wsj.com*
3. Įvairūs šaltiniai
4. Pagal *traditio.com*
5. James Martin, SJ, *wsj.com*, 2014.04.28
6. Anekdotas, kurio autentiškumo nepasisekė patvirtinti.
7. Įvairūs šaltiniai. Ne visi sutaria dėl autentiškumo.
8. Catholic Online, *catholic.org*, 2013.09.30 teigia, kad tai buvo Jono XXIII asmeninis moto.
9. Įvairūs šaltiniai, tarp jų *catholicnews.com*,

2014.03.24

10. Ibid.

11. Jonas XXIII, 1946.05.12

12. Jonas XXIII. Enciklika *Mater et Magistra*, (1961), 168

13. Ibid., 18

14. Jonas Paulius II. Enciklika *Centesimus Annus*, 34

15. Ibid., 42

16. Ibid., 42

17. Ibid., 35

18. Tom Hoopes, *www.catholicvote.org*

19. Pranciškus. Enciklika *Evangelii Gaudium*, (2013), 60

20. Ibid.,

21. Ibid., 53

22. Ibid., 51

23. Ibid., 54

24. Ibid., 57

25. Ibid., 55

26. Ibid., 56

27. Avery Cardinal Dulles, *Models of the Church*, II skyrius, p.26ff.

28. Ibid., III skyrius, ypač p.52ff.

29. Ibid., IV skyrius, p.55ff.

30. Ibid., V skyrius, p.68ff.

31. Ibid., VI skyrius, p.81ff.

32. Pagal *youngadultcl.org*

33. Pranciškus. Enciklika *Evangelii Gaudium*, (2013),

34. Jonas Paulius II. *L'Osservatore Romano*, 1980.06.16

Svarinskas

Atkelta iš 6 psl.

Šalia Ukmergės, tėvų buvusiose žemėse, įkūrė Didžiosios Kovos apygardos partizanų parką. Čia kiekvienais metais rengdavo partizanų pagerbimo minėjimus, savo lėšomis pastatė daugybę kryžių – Didžiosios Kovos apygardos partizanams, Lietuvos prisikėlimui, popiežiui Jonui Pauliui II, JAV prezidentui Ronaldui Reaganui, generolui Jonui Juodišiui atminti.

Mons. Alfonsui Svarinskui visada rūpėjo tikintis ir doras Lietuvos jaunimas, kurio pareiga – išsaugoti Tėvynės laisvę. Griežtai pasisakė už santuoką, dorą šeimą. Nors kai kurie žmonės manė, jog monsinjoras rūstus ir piktas, tačiau pabendravę pamatydavo, kad tai šiltas ir labai malonus žmogus, tik griežtai siekiantis užsibrėžto tikslo. Visą gyvenimą mylėjęs Tėvynę ir Bažnyčią, dėl to ne vieną kartą ir nukentėjęs.

Mons. Alfonsas Svarinskas apdovanojamas Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro kryžiumi (1998), Lietuvos Nepriklausomybės medaliu (2000) ir Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medaliu (2001).

Atsisveikinome su tvirtu ir atkakliu kovotoju už Tiesą monsinjoru Alfonsu Svarinsku. Amžinam poilsiui jis pasirinko vietą šalia tėvų žemės – Ukmergės (Dukstynos) partizanų kapinėse, kur šlama aukštos pušys ir dvelkia protėvių dvasia. Iškilmingai į paskutinę kelionę palydėtas savo bendražygių, mokinių, patriotų ir katalikų. O jų buvo daug. Atvykusių iš Lietuvos miestų ir miestelių, kad pagerbtų Didįjį Lietuvos Patriotą, paskutinį kartą jam nusilenktų. Sakydamas pamokslą Vilniaus arkikatedroje bazilikoje, šv. Mišių už mons. Alfonsą Svarinską metu, Kauno arkivyskupas metropolitas Sigitas Tamkevičius velionį pavadino kunigu legenda.

Atsisveikinta su mons. Alfonsu Svarinsku 2014 m. liepos 19 d. Vilniaus Šv. Ignoto kriptoje. Kitą dieną palaikai buvo perkelti į Šv. Ignoto bažnyčią. Liepos 21 d. iš Šv. Ignoto bažnyčios laidotuvių procesija palydėjo monsinjoro palaikus į Vilniaus arkikatedrą baziliką. Iškilmingose šv. Mišiose dalyvavo 74 kunigai iš visos Lietuvos, 11 vyskupų, arkivyskupai metropolitai. Mons. Alfonso Svarinsko palaikai, lydimi didžiulio laidotuvių kortežo, dalyvaujant Lietuvos kariuomenės orkestrui, Garbės sargybos kuopai buvo vežami į Ukmergės partizanų (Dukstynos) kapines. Atsisveikinimo kalbas, vadovaujant krašto apsaugos ministrui Juozui Olekai, pasakė Kauno arkivyskupas metropolitas Sigitas Tamkevičius, disidentas Petras Plumpa, Panevėžio vyskupas emeritas Jonas Kauneckas, Kovo 11-osios Nepriklausomybės akto signatarė Birutė Valionytė. Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio (LLKS) Prezidiumo pirmininko dim. plk. Jono Čeponio kalbą perskaitė LLKS štabo viršininkas dim. mjr. Vytautas Balsys.

Mons. Alfonsui Svarinskui pagerbti iššautos trys salvės, sukalbėtos maldos, sugiedotas Lietuvos himnas. Neskubėjo žmonės skirstytis prie baltomis rožėmis papuošto kapo. Laidotuvių dalyviai buvo pakviesti susirinkti į Didžiosios Apygardos partizanų parką, pavaišinti karveiviška koše ir arbata. Nebus užmiršti monsinjoro darbai, siekiai, patarimai. Mykolo Romerio universiteto prof. habil. dr. Donatas Stakisaitis ruošia knygą apie mons. Alfonsą Svarinską ir prašo pateikti savo atsiminimus, nuotraukas, dokumentus, susijusius su jo veikla. D. Stakisaičio tel. 8646 41384, el. p. dstakisaitis@yahoo.com. □